

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2020

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

(ΓΕΛ/ΝΕΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α. 1.

α. Πεδινοί: Η μία από τις δύο μεγάλες παρατάξεις που συγκροτήθηκαν κατά τη διάρκεια της Εθνοσυνέλευσης του 1862-1864. Οι πεδινοί είχαν ως ηγέτη τους το Δημ. Βούλγαρη, ο οποίος υπονόμει τους κοινοβουλευτικούς θεσμούς. Με παρεμβάσεις στο στρατό επιχείρησε τη δημιουργία σώματος "πραιτωριανών" για να εξασφαλίσει την παραμονή του στην εξουσία. Εμπόδιο στις επιδιώξεις του στάθηκαν πολιτικές ομάδες και θεσμοί. Ο Βούλγαρης έβρισκε οπαδούς ανάμεσα σ' εκείνους που είχαν διοριστεί παράνομα στο στρατό ή στο δημόσιο και φοβούνταν μήπως χάσουν τη θέση τους σε περίπτωση επικράτησης συνθηκών κοινοβουλευτικής νομιμότητας, σε άνεργους πτυχιούχους και στους μικροκαλλιεργητές. Ο λαός συμμετείχε ενεργά στη συγκρότηση αυτής της παράταξης (σχολ. βιβλίο σελ. 77).

β. Ομάδα των Ιαπώνων: Κοινοβουλευτική ομάδα, πολιτικό μόρφωμα υπό τον Δημ. Γούναρη που ιδρύθηκε το 1906. Υπήρξε το μοναδικό νέο πολιτικό στοιχείο από τη χρεοκοπία της Ελλάδας, το 1893, έως το κίνημα στο Γουδί, το 1909. Επίκεντρο της κριτικής του ήταν η αδυναμία του πολιτικού συστήματος να προσαρμοστεί στις εξελίξεις της κοινωνίας. Η ομάδα δεν μπόρεσε να επιβιώσει και διαλύθηκε το 1908 (σχολ. βιβλίο σελ. 86).

γ. Λαϊκό Κόμμα (1910) : Στα μέσα του 1910 οι Κοινωνιολόγοι (μέλη της Κοινωνιολογικής Εταιρείας) ίδρυσαν το Λαϊκό Κόμμα, με αρχηγό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου. Πρόκειται για το πρώτο αριστερό –σοσιαλιστικό κόμμα. Βασικές προγραμματικές του δηλώσεις ήταν η αναμόρφωση του πολιτικού συστήματος και η επιβολή αρχών κοινωνικής δικαιοσύνης. Στις δεύτερες εκλογές του 1910 εξελέγησαν 7 υποψήφιοι του κόμματος, οι οποίοι παρείχαν κριτική υποστήριξη στους Φιλελεύθερους (σχολ. βιβλίο σελ. 93).

A.2.

α. Στις 4 Αυγούστου 1936 ο Ιωάννης Μεταξάς, με την ανοχή του παλατιού, προχώρησε στην κατάλυση του κοινοβουλευτικού καθεστώτος και στην επιβολή δικτατορίας. **ΣΩΣΤΟ** (σχολ. βιβλίο σελ.54)

β. Το 1844 ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος διατύπωσε με σαφήνεια στην Εθνοσυνέλευση τη «Μεγάλη Ιδέα». **ΛΑΘΟΣ** (σχολικό βιβλίο σελ.65)

γ. Το δημοψήφισμα της 3ης Νοεμβρίου 1935 έδωσε τέλος στη βασιλευόμενη δημοκρατία με ποσοστό 97,6%. **ΛΑΘΟΣ** (σχολ. βιβλίο σελ.108)

δ. Το θέμα των δικαιωμάτων των ετεροχθόνων στην Εθνοσυνέλευση, που συνήλθε μετά την Επανάσταση του 1843, έδειξε τη βαθύτερη διάσταση που υπήρχε στην κοινωνία της εποχής. **ΣΩΣΤΟ** (σχολ. βιβλίο σελ. 133)

ε. Τα γεγονότα της περιόδου 1895-1898, που ήταν καθοριστικά για την τύχη της Κρήτης, προκάλεσαν κύμα μεγάλης φυγής προσφύγων. **ΛΑΘΟΣ** (σχολ. βιβλίο σελ. 136)

B.1. Το πιστωτικό σύστημα της χώρας βρισκόταν πραγματικά, κατά τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας (δηλ. πριν το 1841, έτος ίδρυσης της ΕΤΕ), σε πρωτόγονη κατάσταση. Ήταν συνδεδεμένο με το εμπόριο των αγροτικών προϊόντων και ιδιαίτερα με τις εξαγωγές της σταφίδας. Οι έμποροι λειτουργούσαν και ως πιστωτές, με τοκογλυφικές διαθέσεις και όρους. Ο δανεισμός κατευθυνόταν, ως επί το πλείστον, προς τους παραγωγούς και δημιουργούσε προϋποθέσεις εκμετάλλευσης, καθώς ουσιαστικά επρόκειτο για έναν τρόπο προαγοράς της επικείμενης παραγωγής, με δυσμενείς για τον παραγωγό όρους. Την ίδια στιγμή άλλοι κλάδοι της παραγωγής στερούνταν των απαραίτητων για την ανάπτυξη τους πιστώσεων, και έτσι περιοριζόνταν οι επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. Η κατάσταση αυτή ήταν αντίθετη με τις προθέσεις και τις πολιτικές του κράτους και αποθάρρυνε τα ελληνικά κεφάλαια του εξωτερικού. Οι προσπάθειες για την άρση όλων αυτών των εμποδίων υπήρξαν έντονες και προέρχονταν από πολλές πλευρές. Δεν απέβλεπαν τόσο στην εξάλειψη της τοκογλυφίας, όσο στην παράλληλη δημιουργία ενός πιο σύγχρονου πιστωτικού συστήματος, ικανού να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα ειδικών κοινωνικών ομάδων. [Το μεγάλο βήμα έγινε το 1841, με την ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας]. (σχολ. βιβλίο σελ. 26 -27)

B.2. Και κατά την περίοδο 1923 – 1928 στην πολιτική πρακτική οι Φιλελεύθεροι ήταν αντιμέτωποι με δύο χρόνια προβλήματα: τη σχέση της πολιτικής εξουσίας με τους αξιωματικούς, και το καθεστωτικό. Η διαρκής αντιπαράθεση στο εσωτερικό του κόμματος για τα ζητήματα αυτά προκάλεσε αντιφατικές επιλογές. Σχετικά με το καθεστωτικό, άλλοι οπαδοί ήταν υπέρ της αβασίλευτης και άλλοι υπέρ της βασιλευόμενης δημοκρατίας.

Όσον αφορά τη σχέση του κόμματος με τους αξιωματικούς, από τη μια μεριά γινόταν κατανοητό ότι η πολιτικοποίησή τους δημιουργούσε κινδύνους για το πολίτευμα, από την άλλη όμως το φαινόμενο είχε αποκτήσει τέτοια δυναμική, ώστε δεν μπορούσαν να το αρνηθούν, καθώς υπήρχε κίνδυνος προσεταιρισμού των αξιωματικών από την αντίπαλη παράταξη. (σχολ. βιβλίο σελ. 104 -105)

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

Γ. 1. Από το σχολ. βιβλίο σελ. 53 :

α) Το 1927, με αφορμή το αίτημα της Ελλάδας στην Κοινωνία των Εθνών για παροχή πρόσθετου δανείου, τέθηκε το ζήτημα της δημιουργίας μιας κεντρικής κρατικής τράπεζας, που θα αναλάμβανε τη διαχείριση των χρεών, την έκδοση χαρτονομίσματος και την ενιαία εφαρμογή της κυβερνητικής οικονομικής πολιτικής. Παρά τις αντιδράσεις της Εθνικής Τράπεζας και κάτω από την πίεση των ξένων συμβούλων, το Μάιο του 1927 ιδρύθηκε η Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία άρχισε τη λειτουργία της ένα χρόνο αργότερα και συγκεκριμένα στις 14 Μαΐου του 1928, όπως μας πληροφορεί το ιστορικό παράθεμα από το έργο του Κ. Κωστή «Ο πλούτος της Ελλάδας». Πολύ γρήγορα [η Τράπεζα της Ελλάδος] πέτυχε σταθερές ισοτιμίες της δραχμής με τα ξένα νομίσματα, στηρίζοντας την έκδοση χαρτονομίσματος στα αποθέματά της σε χρυσό και συναλλάγμα. Όσον αφορά στην έκδοση του χαρτονομίσματος, στο ίδιο παράθεμα επισημαίνεται πως με την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος και, συγκεκριμένα, με την υιοθέτηση του συστήματος χρυσού συναλλάγματος η νομισματική κυκλοφορία και γενικότερα η προσφορά χρήματος εξαρτάτο άμεσα από τις διακυμάνσεις των εξωτερικών συναλλαγών της χώρας. Επίσης, η Τράπεζα της Ελλάδος εξασφάλισε τη μετατρέψιμότητα του εθνικού νομίσματος σε χρυσό, πράγμα το οποίο επίσης επιβεβαιώνεται από τη συγκεκριμένη πηγή. Ταυτόχρονα με την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος ξεκίνησε η εφαρμογή στην Ελλάδα του κανόνα χρυσού συναλλάγματος, με βάση τον οποίο η δραχμή συνδεόταν με την αγγλική λίρα, δηλαδή με ένα νόμισμα χρυσής βάσης. Με διαφορετικά λόγια, οι κάτοχοι δραχμών μπορούσαν να πάνε στην Τράπεζα της Ελλάδος και να μετατρέψουν –με κάποιους περιορισμούς– τις δραχμές τους σε λίρες. Η επιτυχία που προαναφέρθηκε οδήγησε τα δημόσια οικονομικά σε περίοδο ευφορίας, βελτίωσε την πιστοληπτική ικανότητα του κράτους, ενίσχυσε την εισροή συναλλάγματος και τις επενδύσεις και προκάλεσε μία ισχυρή δυναμική που επέτρεψε τις σημαντικές πολιτικές, θεσμικές και οικονομικές πρωτοβουλίες της τελευταίας κυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου (1928-1932).

β) Από το σχολ. βιβλίο σελ. 53 – 54

Η περίοδος αυτή κράτησε μέχρι τις αρχές του 1932, οπότε εκδηλώθηκαν στη χώρα οι συνέπειες της μεγάλης οικονομικής κρίσης, που ξεκίνησε από τη Νέα Υόρκη το 1929. Η παγκόσμια οικονομική κρίση έφτασε στην Ελλάδα σε μία εποχή «ευημερίας». Η «ευημερία» σήμαινε ότι η εμπιστοσύνη των Ελλήνων σε ένα καλύτερο οικονομικά μέλλον είχε αποκατασταθεί, οι σκοτεινές εποχές της δεκαετίας του 1920 έδειχναν να απομακρύνονται, οι πληγές έκλειναν, η φτώχεια περιοριζόταν και το ελληνικό κράτος έδειχνε να σχεδιάζει το μέλλον με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και αισιοδοξία.

Οι προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης να αποτρέψει την κρίση εξάντλησαν τα αποθέματα της χώρας σε χρυσό και συνάλλαγμα. Οι πληροφορίες που παραθέτει ο Χρήστος Χατζηιωσήφ στο δεύτερο παράθεμα εμβαθύνουν τις ιστορικές μας γνώσεις. Συγκεκριμένα, από τα τέλη Σεπτεμβρίου του 1931 ως τον Απρίλιο του 1932 κυβέρνηση και Τράπεζα της Ελλάδος προσπαθούσαν να αποτρέψουν το αναπόφευκτο, δηλαδή την επίσημη εγκατάλειψη της ελεύθερης μετατρεψιμότητας της δραχμής στο πλαίσιο του κανόνα χρυσού συναλλάγματος και τη συνεπακόλουθη υποτίμηση της δραχμής, η οποία θα καθιστούσε αδύνατη την εξυπηρέτηση του εξωτερικού δημόσιου χρέους. Η κυβέρνηση δίσταζε, όμως, να προχωρήσει στο ξεκαθάρισμα του τοπίου προχωρώντας στην επίσημη άρση της μετατρεψιμότητας. Η αντίστασή της πήγαζε εν μέρει από τις αγκυλώσεις της κυρίαρχης οικονομικής σκέψης στην Ελλάδα. Την άνοιξη του 1932, όμως, η κυβέρνηση δεν μπόρεσε να αποφύγει την αναστολή της μετατρεψιμότητας του εθνικού νομίσματος, καθώς και την αναστολή εξυπηρέτησης των εξωτερικών δανείων. Στο συγκεκριμένο παράθεμα διασαφηνίζεται, όμως, πως στην πράξη η απομάκρυνση από την ελεύθερη μετατρεψιμότητα της δραχμής σε ξένο συνάλλαγμα άρχισε από τα τέλη Σεπτεμβρίου με τους διαδοχικούς περιορισμούς που επιβλήθηκαν. Με το παρασκήνιο στο ζήτημα της αναστολής της μετατρεψιμότητας της δραχμής φαίνεται να συνδέεται το γεγονός ότι η εφαρμογή των περιορισμών αυτών είχε ως θύμα τον πρώτο διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, τον Αλέξανδρο Διομήδη, που αντικαταστάθηκε, επειδή θεωρήθηκε ότι χαρίσθηκε σε μεγάλους βιομηχάνους, επιτρέποντάς τους την εξαγωγή κεφαλαίων τις παραμονές της επιβολής των συναλλαγματικών περιορισμών. Έτσι εγκαινιάστηκε μια περίοδος ισχυρού κρατικού παρεμβατισμού στα οικονομικά ζητήματα, ιδιαίτερα στις εξωτερικές συναλλαγές, και μια πολιτική προστατευτισμού, με σκοπό την αυτάρκεια της χώρας. Η Ελλάδα μπήκε με τη σειρά της στο χώρο της κλειστής οικονομίας, όπου οι συναλλαγές καθορίζονταν περισσότερο από γραφειοκρατικές διαδικασίες παρά από ελεύθερες οικονομικές συμφωνίες. Η παρεμβατικότητα της κυβέρνησης στην οικονομία της χώρας, πιθανόν, συνδέεται και με το γεγονός της άμεσης απόλυσης του Διοικητή της ΤτΕ Αλέξανδρου Διομήδη, όπως προαναφέρθηκε.

Στο εξωτερικό εμπόριο κυριάρχησε προοδευτικά η μέθοδος του διακανονισμού «κλήρικ». Οι διεθνείς συναλλαγές δεν γίνονταν, δηλαδή, με βάση το μετατρέψιμο

συνάλλαγμα αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούσαν τα προς ανταλλαγή προϊόντα και φρόντιζαν να ισοσκελίσουν την αξία των εισαγωγών με την αντίστοιχη των εξαγωγών, στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών. Για μια χώρα, όπως η Ελλάδα, όπου οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν έντονα ελλειμματικές, η διαδικασία αυτή, πέρα από τα αρνητικά, είχε και θετικά στοιχεία.

[Προαιρετικός επίλογος] Τελικά, η Ελλάδα δεν μπόρεσε να αποφύγει τις συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης τόσο στο οικονομικό όσο και στο πολιτικό πεδίο, καθώς στις 4 Αυγούστου του 1936 ο Ιωάννης Μεταξάς προχώρησε στην κατάλυση του κοινοβουλευτικού καθεστώτος και στην επιβολή δικτατορίας.

ΘΕΜΑ Δ. 1.

α) Από το σχολ. βιβλίο σελ. 66

Σε αντίθεση με τις σχετικά ασαφείς θέσεις και τη συγκεχυμένη ιδεολογία του γαλλικού κόμματος, το ρωσικό χαρακτηριζόταν από σταθερές πολιτικές θέσεις. Ωστόσο οι πληροφορίες που παραθέτει το κείμενο του πρώτου παραθέματος φαίνεται να έρχονται σε μερική αντίθεση με την παραπάνω θέση, αφού επισημαίνεται ότι σε άλλα ζητήματα πέραν εκείνων που αφορούσαν τη σχέση του ρωσικού κόμματος με την Εκκλησία, η θέση του κόμματος ήταν συνήθως συγκεχυμένη ή ασυνεπής. Η ομοιότητα με τα δύο άλλα κόμματα βρισκόταν στο γεγονός ότι στη Μεγάλη Δύναμη, στην οποία στήριζαν τις ελπίδες τους για την εξωτερική πολιτική, αναγνώριζαν και ένα πρότυπο για την εσωτερική οργάνωση της χώρας. Η Ρωσία μπορούσε να βρει αποδοχή από μεγάλο τμήμα του πληθυσμού, επειδή ήταν η μοναδική Μεγάλη Δύναμη με ορθόδοξο χριστιανικό δόγμα.

Το δεύτερο παράθεμα επιβεβαιώνει τον ρόλο της Ρωσίας στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής του κόμματος και την ομοδοξία που ένωνε τους δύο λαούς. Ειδικότερα, η «ομόδοξη» αυτή δύναμη του βορρά θα μπορούσε να γίνει «προστάτης» και φίλος των ορθόδοξων και μάλιστα ο βασικός συμπαραστάτης για την ευόδωση των εθνικών στόχων. Παράλληλα, το τρίτο παράθεμα προσδιορίζει αναλυτικότερα τα αίτια της ρωσόφιλης εξωτερικής πολιτικής των Ελλήνων. Οι εθνικοαπελευθερωτικές προσδοκίες των ρωσόφιλων είχαν τις ρίζες τους στην περίοδο της οθωμανικής κατοχής. Από τα «ορλοφικά» αλλά και τη συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή. Μια συνθήκη που στάθηκε βασική αιτία να αναπτυχθεί το ελληνικό εμπόριο και η ναυτιλία, με την Οδησό να καθίσταται ένα σημαντικό εμπορικό και πνευματικό κέντρο του ελληνισμού.

Χαρακτηριστικό του ρωσικού κόμματος ήταν η άκρως συντηρητική στάση σε όλες τις επιλογές του, πράγμα το οποίο επιβεβαιώνεται και στο δεύτερο παράθεμα («Το ρωσικόν κόμμα εθεωρείτο ως εμφορούμενον από συντηρητικάς αρχάς»). Το θεμέλιο της κοινωνικής τάξης ήταν γι' αυτό η θρησκεία. Σ' αυτήν βασιζόταν και η νομιμότητα της εξουσίας. Έβλεπε την Εκκλησία σε διαρκή κίνδυνο και καταπολεμούσε τον κοσμοπολιτισμό και την οποιαδήποτε αποστασιοποίηση από τις παραδόσεις. Η ξеноφοβία, όπως επίσης η άρνηση του διαφωτισμού και της δυτικής παιδείας αποτελούσαν κυρίαρχες αντιλήψεις των μελών του. Προκειμένου να προσεγγίσει ευρύτερα στρώματα, απευθυνόταν συχνά στο θρησκευτικό συναίσθημα των Ελλήνων.

σχολ. βιβλίο 66 – 67 Όλοι αυτοί απαιτούσαν την ίδρυση ενός ισχυρού κράτους, το οποίο, σε συνεργασία με τη Ρωσία και το Οικουμενικό Πατριαρχείο, θα φρόντιζε για την καθαρότητα της πίστης και θα αναγνώριζε στην Εκκλησία κυρίαρχη θέση. Πίστευαν ότι κάποιοι ικανοί πολιτικοί γνώριζαν τα προβλήματα του λαού καλύτερα από τον ίδιο, κι αυτοί θα έπρεπε να κυβερνήσουν. Τη συγκρότηση ισχυρού κράτους και την προσήλωση στην πίστη άλλωστε επιβεβαιώνει και το δεύτερο κείμενο της ιστορικής πηγής που παρατίθεται. Η εφημερίδα «Αιών», το προπύργιο της ρωσόφιλης πολιτικής στο χώρο του ελληνικού τύπου, υποστήριζε ότι δεν πρόκειται απλώς για ρωσικό κόμμα αλλά για «εθνικόν», πιστό στις παραδεδωμένες αξίες, ένα κόμμα που αγωνιζόταν για το θρίαμβο της ορθοδοξίας και το «μεγαλείο του ελληνικού έθνους». Οι οπαδοί του κόμματος ήταν κατά κύριο λόγο αντισυνταγματικοί, υπέρ ενός συγκεντρωτικού συστήματος διακυβέρνησης και κατά της πολυφωνίας, μολονότι σε ορισμένες περιπτώσεις φαίνεται να συνεργάστηκαν στην ψήφιση συνταγμάτων. Το πρώτο παράθεμα επιβεβαιώνει την αστάθεια των πολιτικών πεποιθήσεων και τη σύγχυση που επικρατούσε στους κόλπους του κόμματος σε πολιτικό επίπεδο. Μέσα σε έντεκα χρόνια διήνυσε όλο το φάσμα, από την απολυταρχία – δεδομένου ότι οι Έλληνες ήταν «ανώριμοι» για να έχουν σύνταγμα, όπως διατεινόταν ο Κολοκοτρώνης (παράθεμα β') – έως τον φιλελευθερισμό και την ψήφιση συντάγματος. Γνώμονας κάθε φορά για τις θέσεις που υιοθετούσε ήταν η στάση του μονάρχη, αν ήταν δηλαδή ευνοϊκή ή όχι.

Από σχολ. βιβλίο σελ. 67 – 68 Το ιδιαίτερο πρόβλημα που έβλεπε το κόμμα των «ναπαίων» (όπως αλλιώς ονομαζόταν), στην περίοδο της βαυαροκρατίας, δεν ήταν ο αυταρχισμός του καθεστώτος, αλλά οι κίνδυνοι που αντιμετώπιζαν η πίστη και η Εκκλησία από τα μέτρα που ψήφισε η αντιβασιλεία, π.χ. το αυτοκέφαλο της Ελληνικής Εκκλησίας, η οποία έως τότε υπαγόταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, η διάλυση των μοναστηριών, μέτρα για τα οποία γίνεται λόγος και στο τέταρτο παράθεμα. Θεωρούσαν ότι η υποταγή της Εκκλησίας της Ελλάδας στο Πατριαρχείο επέτρεπε στη Ρωσία να επεμβαίνει για την προστασία των ορθοδόξων. Στην απόφαση για το αυτοκέφαλο της Εκκλησίας οι ναπαίοι άσκησαν έντονη αντιπολίτευση. Σχετικά με τις θέσεις του ρωσικού κόμματος στο θρησκευτικό επίπεδο και ειδικότερα για το ζήτημα του αυτοκέφαλου σημειώνεται στο πρώτο δοθέν κείμενο ότι το κόμμα υποστήριζε τη συμφιλίωση με την Εκκλησία της Κωνσταντινούπολης και την ορθόδοξη μοναρχία. Σε κάθε περίπτωση η ορθόδοξη Εκκλησία θα έπρεπε να έχει διευρυμένες εξουσίες στο πλαίσιο λειτουργίας του νεοσύστατου ελληνικού κράτους.

β) Από το σχολ. βιβλίο σελ. 66 Με το κόμμα αυτό συμπαρατάχθηκαν, ιδίως κατά την εποχή της διακυβέρνησης της χώρας από τον Καποδίστρια, όσοι είχαν υποφέρει ιδιαίτερα κατά την εποχή της Επανάστασης και κατά τους εμφύλιους πολέμους: οι ακτήμονες, οι μικροϊδιοκτήτες γης, αγωνιστές και χαμηλόβαθμοι αξιωματικοί, μοναχοί, και δημόσιοι υπάλληλοι που διορίστηκαν από τον Καποδίστρια και μετά τη δολοφονία του απολύθηκαν. Στο δεύτερο παράθεμα προσδιορίζεται ως αρχηγός του ρωσικού κόμματος ο Κολοκοτρώνης. Στο τέταρτο από τα δοθέντα κείμενα γίνεται λόγος για «βαθιά θρησκευόμενους» Έλληνες, για λαϊκές τάξεις, κοσμικών και κληρικών, οι οποίες αντιδρώντας στην πολιτική των Βαυαρών, όπως για παράδειγμα στο κλείσιμο των μοναστηριών, με την παρακίνηση του κατώτερου κλήρου, έβρισκαν καταφύγιο στο ρωσικό κόμμα. Παρά το γεγονός ότι το κόμμα είχε στα χρόνια αυτά δεχτεί πόλεμο, η λαϊκή του βάση διευρυνόταν.

* Με πλάγια γραφή επισημαίνονται τα στοιχεία των παραθεμάτων.

Μαρίνα Κωνσταντοπούλου

